

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

E. R. Postma, Eindhoven

Van traditie naar toerusting

(II Tim. 3 : 14, 15)

Jeugd met een opdracht

Over traditie, doorgeven aan het volgend geslacht, gesproken: „Blijf . . . bij wat je geleerd hebt en je is toevertrouwd, steeds wel bewust van wie je het hebt geleerd . . .”

Van wie geleerd en gehoord? Eunice, Lois en Paulus. Nu is Timotheüs nog jong: niemand kijke dáárom op hem neer (I, 4 : 12). Maar jong zijn heeft nog andere risico's en dus „schuw de begeerten der jeugd” (II, 2 : 22).

Misschien is hij wat ál te vurig: „een dienstknecht des Heren moet niet twisten, maar vriendelijk zijn jegens allen, bekwaam om te onderwijzen, geduldig, met zachtmoedigheid de dwarsdrijvers bestraffende” (II, 2 : 24).

Ook leeft Timotheüs in een „zwarte” tijd – de signalen zijn er al (II, 3 : 1 v.v.); zo te zien is er vandaag echt niets nieuws onder de zon. Hij heeft geduchte tegenstanders zoals Hymenaeus en Philetus „die uit het spoor der waarheid geraakt zijn met hun bewering, dat de opstanding reeds heeft plaatsgehad, waardoor zij het geloof van sommigen afbreken” (II, 2 : 17 v.).

Alweer niets nieuws onder de zon: „moderne” theologie blijkt vaak heel oud . . .

Intussen zit Paulus (een generatie ouder) gevangen en wacht op zijn einde (II, 1 : 8; 4 : 6 v.v.): de Keizer van Rome kent letterlijk en figuurlijk geen genade.

Timotheüs zal dat zelf ook aan den lijve ondervinden: „aanvaard het lijden” (II, 4 : 5). Ook hij ontloopt de gevangenis niet (Hebr. 13 : 23).

Bijblijven

Deze oude(re) Paulus schrijft aan deze jonge Timotheüs: blijf bij wat je geleerd hebt en je toevertrouwd is – wél bewust van wie je het hebt geleerd: NIET van Hymenaeus en Philetus – had Timotheüs, jong als hij was, daar soms oren naar? Wél bewust dat je de heilige Schriften kent van kindsbeen af . . . Dank zij . . .

vrouwen. Wat een moeder, een grootmoeder niet voor invloed kan hebben, zelfs zonder hulp van een kinderbijbel of de stichting Timotheüs (kinderwerk), eenvoudig door letter voor letter de bijbel te leren spellen. Zo leer je God en de geschiedenis van het heil spelenderwijs kennen!

De Schriften zijn Timotheüs met de paplepel ingegeven – diezelfde Schriften die machtig (vol dynamiek, vgl. Rom. 1 : 16) zijn om je wijs te kunnen maken tot zaligheid door het geloof in Jezus Christus. Het oude verbond en Christus Jezus, (het bloed van) het nieuwe verbond: de eenheid van Gods heilsgeschiedenis wordt doorzichtig in het *geloof*; je ogen gaan er voor open (zoals letterlijk bijna bij Paulus: de schellen vielen hem van de ogen, Hand. 9 : 18). Door het geloof in Jezus Christus wordt heel de bijbel transparant. En dat maakt je wijs op een unieke manier: wijs tot zaligheid!

Die wijsheid is onovertroffen en tegelijk heel simpel verwoord in onze H. Catechismus, Zondag 1 vr. en a. 1 : de goede belijdenis van onze enige troost in leven en in sterven.

Bij de bijbel blijven

Het evangelie dat bij machte is wijs te maken tot deze zaligheid is aan Ti-

Inhoud

- 133 Ds E. R. Postma,
Van traditie naar toerusting
- 134 Drs A. van der Dussen,
Oefent U in de Godsvrucht
- 135 Ds J. Kranenburg,
Pastorale Notities
- 136 Drs P. J. van Kampen,
Een nieuwe hoogleraar
- 137 Petra de Groot,
Nog geen besluit over vrouw
in het diakenambt
(LV Dronten)

motheüs toevertrouwd. Is het een wonder dat Paulus zijn „kind” schrijft: blijf bij wat je geleerd hebt en je is toevertrouwd?

Blijf bij . . . dat *lijkt* het traditionalisme en het conservatisme in het gevele te komen – alles moet bij het oude blijven want het oude is goed. Maar Paulus schrijft: blijf bij . . . de Schriften, het evangelie, en dat bergt oude en nieuwe schatten in zich (Mt. 13 : 52).

Door overlevering, traditie van geslacht op geslacht hebben wij de Schriften ontvangen: goede overdracht is onmisbaar. Maar de *traditie* van de Schriften moet leiden tot *toerusting* van de gemeente: „Elk van God ingegeven Schriftwoord is ook nuttig om te onderrichten, te weerleggen, te verbeteren en op te voeden in de gerechtigheid, opdat de mens Gods volkomen zij, tot alle goed werk volkomen toegerust”! (II, 3 : 16, 17). (bij de bevestiging van cand. G. Zwarts als predikant van de Ned. Geref. Kerk te Katwijk op 25 februari 1988).

Oefent U in de Godsvrucht! (2)

Een pleidooi voor christelijke ascese

Kloostervorming

Terwijl de woestijnvaders op zichzelf leefden, waren er in diezelfde tijd mensen die streefden naar een *gemeenschappelijke* oefening in de godsvrucht. Zij legden zich in groepsverband toe op de toewijding aan God en kwamen daarbij tot een steeds strakkere *organisatie*. De gemeenschap stond onder leiding van een abt (bij vrouwen: abdes), aan wie degenen die toetraden absolute gehoorzaamheid verschuldigd waren. Er werden regels opgesteld die betrekking hadden op de arbeid, de maaltijden en de kleding, maar niet minder op het doel dat men gezamenlijk voor ogen had: het gebed en de lofprijzing. Daarvoor vond men aanwijzingen in de bijbel.

Neem nu eens Psalm 119 : 164:

Zevenmaal daags loof ik U
om uw rechtvaardige verordeningen.

Duidt dat niet op een stelselmatige aandacht voor de lofprijzing? Denk ook aan vers 62 van dezelfde psalm:

Te middernacht sta ik op om U te loven
wegens uw rechtvaardige verordeningen.

Zo kwam men tot een indeling van de dag en de nacht in afgebakende gebedsuren, waarin Schriftlezing en lofprijzing hun plaats hadden. Maar de systematisering ging nog verder. Want al was zo'n kloostergemeenschap (claustrum = afsluiting) letterlijk dag en nacht in touw om de omgang met God gestalte te geven, natuurlijk was daarmee niet automatisch de concentratie op al die gebeden gegeven. Ook in die moeite schoot men elkaar te hulp met allerlei vanuit de praktijk geboren adviezen en richtlijnen.

Verstrooidheid

Ik citeer enkele regels van Basilius de Grote (329-379), die nauw betrokken was bij de opstelling van de leer van de drieëenheid van God, maar die zich ook over heel andere problemen heeft uitgelaten...

Vraag: Hoe moet men hem beschouwen die komt wekken voor het gebed?

Antwoord: Als iemand beseft wat hij met slapen verliest (want de ziel is zich nog niet eens bewust van zichzelf), dan beseft hij ook de winst van het wakker zijn, en vooral de zeer hoge eer om God in gebed te mogen naderen. Hij zal dan ook als schenker van grote en elk verlangen te boven gaande weldaden beschouwen, die hem komt wekken voor gebed.

Vraag: Hoe moet men het aanleggen om onder het gebed niet af te dwalen?

Antwoord: Men moet overtuigd zijn God voor zich te hebben. Want wie een prefect of magistraat aanziet en zich met hem onderhoudt, laat zijn ogen niet afdwalen. Hoeveel te meer moet wie bidt tot God zijn geest niet laten afdwalen, want God doorzoekt hart en nieren.

Vraag: Of het mogelijk is om overall en altijd zonder verstrooidheid te zijn, en hoe men dat tot stand moet brengen.

Antwoord: Dat het mogelijk is, bewijst wel hij die sprak: „Mijn ogen zijn voortdurend op de Heer gericht” (Psalm 25 : 15), en „Ik zag God bestendig voor me, want Hij staat aan mijn rechterzijde, zodat ik niet wankel” (Psalm 16 : 8). hoe dat kan, heb ik al eerder gezegd, door namelijk de ziel geen ogenblik toe te staan de gedachte aan God of aan zijn werken of zijn gaven los te laten, of op te houden Hem boven alles te prijzen en te danken.

Streng

Uit zulke woorden blijkt wel, hoe streng de discipline was die men zichzelf in het klooster moest opleggen. Door geloften te doen verplichtte men zich ertoe, de levensstijl in acht te nemen die voorwaarde was voor het bereiken van een zo totale toewijding aan God. Benedictus van Nursia (480-547) stelde een uitgebreid reglement op waarvan het volgende de hoofdzaak is:

men moest beloven dat men de gemeenschap nooit zou verlaten, dat men afstand deed van eigen bezittingen, dat men gehoorzaam zou zijn aan de abt en dat men zich zou toeleggen op zwijgen, nederigheid en kuisheid.

Het is opmerkelijk dat ook hier weer de oefening in *nederigheid* vermeld wordt. Kennelijk is men zich er in de kloosters scherp van bewust geweest, dat het werken aan vroomheid maar al te gauw tot

zelfvoldaanheid leidt en heeft men die zonde hard willen aanpakken.

Met deze regel – die tot ver in de Middeleeuwen een leidraad geweest is voor de ordening van het kloosterleven – beoogde Benedictus de vorming van een eensgezinde, christelijke gemeente, gericht op de dienst des Heren. Daarbij verwaarloosde hij niet de praktische kant van het leven: de arbeid nam naast de liturgische bezigheden een belangrijke plaats in.

Vruchtbaar

Over het algemeen wordt de kloostervorming beschouwd als een vlucht uit het maatschappelijk leven. Inderdaad is het onmiskenbaar, dat men de afzondering van de wereld zocht om ernst te kunnen maken met de navolging van Christus. Toch zijn deze gemeenschappen vruchtbaarder voor de samenleving geweest dan men wel eens vermoedt. Prof. dr. H. G. Geertsema schrijft in *Beweging van augustus 1985*:

Juist doordat de kloosters zich terugtrokken uit het leven en braken met het bestaande, hebben ze iets tot stand gebracht waarvan we de betekenis nauwelijks kunnen overschatten. Als de kloosterlingen zich terugtrekken in het klooster, dan is het diepste motief niet de wereld te mijden, maar in de wereld iets van een hemelse orde present te stellen, de orde van het koninkrijk van God. Ze hebben door middel van hun strenge ascese geprobeerd dit te leven in hun eigen tijd, ook met de overtuiging dat dat van betekenis zou zijn voor de eigen cultuur.

Hoe waar dat is, moge blijken uit het feit dat de kerstening van West-Europa tot stand gebracht is vanuit de kloosters: mannen als Willibrord en Bonifatius hebben binnen de orde van Benedictus de vorming ontvangen, waardoor zij zo vruchtbaar hebben mogen werken als bringers van het evangelie. Ook allerlei barmhartigheidswerk, zoals de verzorging van zieken, is vanuit de kloosters ondernomen. Bij alle vraagtekens, die terecht geplaatst kunnen worden bij het opgeschroefde geestelijk leven binnen de kloostermuren, is dat een effect van die ver doorgevoerde ascese waarvoor dankbare verwondering past.

—O—

Moderne devotie

Het was onvermijdelijk, dat de kloostervorming leidde tot de ontwikkeling van een geheel eigen religieuze wereld, waar vanuit het gewone maatschappelijke leven met een heilig ontzag tegenaan gekeken werd. Kloosterlingen werden hoe langer hoe meer een slag apart en hun verheven levensstijl werd als een ideaal ervaren, dat voor de gewone christen niet bereikbaar was.

Daarom is de beweging van de Moderne Devotie zo belangrijk geweest: zij haalde de ascese als het ware terug uit de kloosters en bood de gewone burgerman en -vrouw de mogelijkheid aan, zich te oefenen in de toewijding aan God.

Het Latijnse woord voor 'toewijding' is 'devotie'; vandaar dat een in Deventer begonnen opwekkingsbeweging binnen de vervallen Rooms Katholieke kerk van de Middeleeuwen, bij tijdgenoten bekend kwam te staan als de „Moderne Devotie” (modern in de zin van: hedendaags). De geestelijke vader van deze stroming was Geert Grote (1340-1384), de zoon van een burgemeester van Deventer. Hij groeide op in welgestelde, invloedrijke kringen en was dan ook in de gelegenheid in Parijs te gaan studeren. Daar heeft hij zich o.a. beziggehouden met astrologie (de tak van wetenschap die probeerde greep te krijgen op de buitenaardse krachten) en waarschijnlijk ook met zwarte kunst (tovenarij). In 1372 heeft hij zich daar geschokt van afgewend: hij was toen zeer ernstig ziek, zodat hij verwachtte te sterven. De pastoor die hem het sacrament voor zieken zou bedienen, wilde dat echter niet doen tenzij Geert Grote al zijn boeken over zwarte kunst zou verbranden. Na enig tegenstribbelen deed hij dat, waarna hij wonderlijk genoeg herstelde. Die gebeurtenissen hebben hem sterk beïnvloed; hij ging zich bezinnen op het toekomstig oordeel en de gevaren van de wereld, hetgeen uitmondde in een dramatische ommekeer in zijn leven. Zo brak hij demonstratief met zijn welstand, door in voddige kleding te gaan lopen, geen diner meer aan te raken en veel van zijn bezittingen te verkopen. Ook achter zijn maatschappelijke en wetenschappelijke loopbaan zette hij een punt; alles draaide voor hem voortaan om de ontwikkeling van een innige omgang met God, vol vrede en rust. Hij was enige tijd te gast in een klooster, maar is ook een aantal jaren als boeteprediker rondgetrokken, heftig waarschuwend tegen de grove misstanden in de kerk van zijn dagen.

De broeders en zusters van het gemene leven

Doordat Geert Grote zelf op opzienbarende wijze in praktijk bracht wat hij predikte, vond hij veel gehoor, niet in het minst bij de eenvoudige burgerij. Hij ontving mensen bij zich thuis, om hen soms avond aan avond te trainen in het geestelijk leven. Daaruit groeide de behoefte aan leefgemeenschappen, waar mensen tot dezelfde intense concentratie op het christelijk leven konden komen als in de kloosters, maar dan minder afgezonderd van de maatschappij, met een mildere discipline en niet gebaseerd op de kloostergeloften. Zo ontstonden een soort communes, waar mannen of vrouwen hun leven deelden zoals eens de eerste christenen dat had-

den gedaan. Grote zelf stond zijn eigen huis af aan een groep ongehuwde vrouwen, die bekend kwamen te staan als de „zusters van het gemene (= gemeenschappelijke) leven”. In grote soberheid levend streefden zij naar een radikale onthechting van de wereldse geneugten, om des te inniger met God verbonden te raken. Geert Grote wees daarbij op het belang van de overdenking van het lijden van Christus: wij worden immers opgeroepen tot de navolging van Christus? Een citaat:

Altijd en bijna overal leer ik dat het lijden van onze Heer Jezus Christus steeds en aanhoudend in het hart bewaard en overlegd moet worden, niet alleen opdat door onze overdenking ons verstand er weet van hebbe, maar ook en nog meer, opdat het door de navolging der straffen, bespottingen en smarten en het verlangen daarnaar een kracht ten leven in ons blijke: zo moeten wij in werk en daad Christus gelijkvormig worden. (. . .) De overdenking van de Passie is het beste middel om het kruis dat God ons oplegt, te aanvaarden; zij is tevens, mits ordelijk ingericht, de beste toevlucht wanneer onze ge-

dachten aan verstrooiing ten prooi dreigen te vallen.

Het is te danken aan zijn volgeling Thomas á Kempis, dat dit thema zeer bekend is geworden. Diens boek *Navolging van Christus* is lange tijd het meest gelezen boek na de bijbel geweest.

Invloed

Het heeft een goede zin om zo lang stil te staan bij een ascetische beweging uit de Middeleeuwen. De invloed van de Moderne Devotie op stromingen binnen de Reformatie is namelijk groot geweest. Het pleidooi van Geert Grote en Thomas á Kempis voor een verstillde, ingetogen vroomheid heeft steeds opnieuw weerklank gevonden en in de praktijk kom je deze devotie nog geregeld tegen. Zo vertelde een weduwe mij eens, dat een heel aangrijpende preek van een dominee over het lijden van de Here Jezus haar zo geholpen had, haar eigen verdriet te aanvaarden. De afkeer van werelds vermaak, die zo kenmerkend is voor Geert Grote, werkt tot op de dag van vandaag door bij puriteinse gereformeerden en evangelischen. Maar daarover de volgende keer.

J. Kranenburg, Rolde

Pastorale Notities

Geloven uit gewoonte?

Twee theologen, Ron Benjamins en Piet van der Ploeg, hebben in twintig gereformeerde gezinnen in Drenthe gesprekken gevoerd over de beleving van het christelijk geloof. Zij deden dat in opdracht van de Provinciale Synode Drenthe van de Gereformeerde Kerken. Van hun rapport heb ik nog geen kennis kunnen nemen. Wel van de aankondiging daarvan in het dagblad Trouw. En over die aankondiging wil ik iets kwijt. Op een en dezelfde dag vestigde Trouw twee keer de aandacht op dit rapport. Op de voorpagina, waar men toch doorgaans zuinig is op de ruimte, gebeurde dat onder de kop: „veel gereformeerden geloven uit gewoonte” en op de pagina „kerk” werd dat nog eens grootletterig herhaald: „Geloven uit gewoonte”.

Met een foto ernaast van een kerkzaal vol mensen. De uitdrukking „geloven uit gewoonte” is niet erg zorgvuldig, maar ik wil het hebben over die sterke aandacht voor het rapport. Moet dat nu zo opvallend? Zo grootletterig? Zouden ze daarover bij Trouw nu niet een beetje in zorg zitten? De gereformeerde wereld is toch het nest waaruit de krant is voortgekomen en als je daarover een beetje verdriet hebt, schreeuw je dat toch niet zo over straat? Of speculeren ze bij Trouw ook al op de vreemde trek in ons dat wij de duisternis liever hebben dan het licht?

Ik hoorde eens een dichter, wiens naam ik kwijt ben, een gedichtje voorlezen over een man, die alle negatieve en sombere berichten in de kranten zo zat was dat hij een eigen krant maakte met alleen maar positieve en vrolijke

tijdingen. Op de voorpagina een artikel over een gelukkig mens Met een grote kop: „Man leeft gelukkig”. Hij ging de straat op om zijn krant zelf aan de man te brengen, maar in zijn gedichtje is het refrein: Hier sta ik met mijn eigen krant, maar niemand leest die krant.

Ik zou wel een aantal gezinnen weten waar het christelijk leven niet uit gewoonten bestaat. Waar het meeleven heel bewust is. Waar een diepe en intense belangstelling bestaat voor geloofsvragen en waar hartelijk gebeden wordt, ook met de kinderen. Wanneer ik daarover nu eens iets schreef, zou Trouw dan bereid zijn dat op de voorpagina met een wat forse kop willen aankondigen: „Christenen in Drenthe geloven bewust”? Of zouden ze dan ook denken: Niemand leest die krant?

Over gewoonten zou ik ook nog wel eens iets willen zeggen, maar dat moet maar een volgende keer.

Een nieuwe hoogleraar

Dr Karel van der Toorn uit Amsterdam houdt vanmiddag zijn oratie en wordt daarmee officieel hoogleraar aan de Rijksuniversiteit van Utrecht. Hij doceert daar de Antieke Religies, met een accent op de Mesopotamische godsdienst. Enige tijd geleden bezocht Pieter van Kampen hem voor een interview, op de negende verdieping van Trans 2, een van de hoge gebouwen in het Utrechtse Universiteitscomplex de Uithof. Hieronder een aantal momenten uit dat gesprek. (Redaktie)

Hoe is Uw weg naar het hoogleraar-schap verlopen?

Na mijn middelbare school-tijd ben ik naar Frankrijk gegaan om daar theologie te studeren aan de Faculté de Théologie Evangélique in Vaux-sur-Seine. Daarnaast volgde ik colleges aan verschillende instellingen in Parijs, o.a. het Institut Catholique. Tijdens de studie heb ik mij toegelegd op het Oude Testament en de talen van het oude Nabije Oosten: Akkadisch, de taal van de oude Assyriërs en de Babyloniërs, Ugarietisch en Aramees. Na vijf jaar besloot ik terug te komen en ben ik naar de V.U. gegaan. Daar heb ik mijn doctoraal examen gehaald met „Oude Testament” als hoofdvak en Akkadisch als bijvak. Kort daarna kreeg ik van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek de kans om te promoveren. In aansluiting op dat promotie-onderzoek heb ik nog een tweede onderzoek verricht, ook in het kader van Z.W.O., waarna ik tenslotte een zogeheten „Christiaan en Constan-tijn Huygens-Stipendium” ontving. Zo'n stipendium wil de geselecteerde onderzoeker in staat stellen na verloop van tijd de overstap naar een vaste betrekking in het wetenschappelijk onderwijs te maken.

Bij mijn studie, en later bij het onderzoek, heb ik me steeds zowel toegelegd op het Oude Testament als op de literatuur en cultuur van het oude Mesopotamië, om die twee te kunnen vergelijken. Op het gebied van de talen en culturen van het oude Nabije Oosten is in Frankrijk veel gedaan. Dat hangt samen met opgravingen die door de Fransen zijn geleid, bij voorbeeld van de stad Mari (het tegenwoordige Tell Hariri) en een tijdje geleden te Emar (het moderne Meskene); in Ugarit zijn ze natuurlijk ook zeer actief geweest. Dat heeft tot gevolg gehad dat de studie van de oud-Oosterse letteren in Frankrijk tot bloei kwam.

Mijn interesse in het Oude Testament is gaandeweg ontstaan. Het Oude Testament is naar mijn gevoel het breedste van de twee testamenten; het omsluit het leven in al zijn rijkdom. In het Nieuwe Testament is er sprake van een concentratie op het heil in Christus, terwijl het Oude Testament zich richt op heel de geschapen werkelijkheid. Die aards-

heid boeide mij. Daar komt bij dat ik plezier heb in het leren van talen.

Heb je er bij de studie van het Akkadisch profijt van wanneer je Hebreeuws kent? Of zijn dat totaal verschillende talen?

Nee, daar heb je veel steun aan. Hebreeuws en Akkadisch zijn beide semitische talen en herkenbaar verwant. Het voornaamste verschil zit hem in de schrijfwijze: het Hebreeuws gebruikt een alfabetisch schrift, het Akkadisch bedient zich van het spijkerschrift, dat vooral syllabisch wordt gebruikt en daarom veel meer tekens nodig heeft. Daardoor is Akkadisch ongetwijfeld moeilijker dan Hebreeuws, maar je kunt in een jaar toch een heel eind komen.

Wat houdt het in om voor 3/10 van de tijd hoogleraar te zijn?

Wat de werkzaamheden betreft maakt het geen levensgroot verschil of je hoogleraar bent, zoals hier in Utrecht, of universitair hoofddocent, wat ik voor de rest van de tijd in Leiden ben. Als hoogleraar heb je promotierecht, wat inhoudt dat ik hier promovendi kan begeleiden. Zowel in Utrecht als Leiden ben ik aangewezen op de samenwerking met anderen. Zo geef ik geen Akkadisch. Als een student zich daarin wil bekwamen kan ik hem gelukkig wel de weg naar een collega wijzen; hier is iemand speciaal aangesteld om Akkadisch te geven, waar ik erg blij mee ben. Het is een voorwaarde dat vak te volgen, wil je je diepergaand bezighouden met de godsdienstgeschiedenis van Mesopotamië. Op dat laatste ligt het accent in mijn onderwijs en onderzoek: de geschiedenis van de Antieke Godsdiensten, met de nadruk op de godsdiensten van het oude Nabije Oosten. De ideale situatie is dat ik met mijn studenten teksten, bijvoorbeeld uit het Akkadisch, exegetiseer; dat kan uiteraard alleen met gevorderden. De tekststudie is wel de basis van de godsdienstwetenschappen. Bij jongerejaars is dat minder makkelijk te doen. Omdat ik met theologen werk, probeer ik regelmatig de verbanden – en natuurlijk ook de verschillen, wanneer je die kunt aanwijzen – met het Oude Testament aan te geven.

Zoudt U eens wat overeenkomsten kunnen noemen, en daarna wat verschillen tussen de taal, inhoud en sfeer van het Oude Testament en de godsdienst – of godsdiensten – van Mesopotamië?

Er is een aantal brede overeenkomsten. Zowel binnen Israël als in Mesopotamië was het gemeengoed te denken dat de mens voor zijn welzijn afhankelijk is van de godenwereld. Die opvatting was een cultureel gegeven, waaraan geen lid van de samenleving zich kon onttrekken. Het berustte niet op een individuele keuze. Dat is een verschil met onze tijd, waarin een geloofsovertuiging tot de persoonlijke opvattingen van het individu behoort. De plaats van godsdienst in het oude Nabije Oosten laat zich enigszins vergelijken met de rol van het Christendom in onze Middeleeuwen. De mens is afhankelijk van de godenwereld en bijzondere gebeurtenissen in zijn leven herleidt hij ook tot het ingrijpen van de goden. Dat kan een straf zijn of een zegen van de goden. Ook de ethiek en etiquette vallen onder goddelijke bescherming. In dat opzicht zouden Israëlieten, Babyloniërs en Assyriërs met elkaar kunnen spreken. Wat je vervolgens kunt vaststellen is dat de godenwereld „antropomorf” is gedacht. Men stelde zich de goden voor naar analogie van de mensenwereld en de meest gebruikelijke metafoor is die van het koningschap. De goden zijn de koningen die de wereld besturen, ze zeten daartoe in een paleis en hebben dienaren tot hun beschikking. De aardse tempel is een copie van het hemelse paleis, etc. Je kunt ze dus ook proberen te beïnvloeden in hun beslissingen door gebed en smeekbeden. In al deze opzichten vind ik structurele overeenkomsten tussen de genoemde godsdiensten.

Daarnaast zijn er natuurlijk ook in het oog lopende verschillen, waarvan het meest opvallende dat tussen het veelgodendom en het monotheïsme is. Hierbij moet wel de kanttekening gemaakt worden dat je dan spreekt over een bepaalde laag in de godsdienst van Israël. Ik bedoel daarmee dat je niet zonder meer kunt stellen dat de godsdienst van Israël monotheïstisch is geweest omdat er in Israël ook veel mensen zijn geweest die naast de HERE de god Baäl vereerden, om maar een van de vele te noemen. Er worden andere goden genoemd in het Oude Testament en ook in epigrafische vondsten, die gedaan zijn. Met epigrafische vondsten bedoel ik de inscripties, beschreven scherven en wat dies meer zij, die door archeologen aan het licht zijn gebracht. In zijn geheel is de godsdienst van Israël niet monotheïstisch geweest, maar een bepaalde stroming was dat wel. Het is deze stroming geweest, die in het Oude Testament aan het woord komt.

Maar is het niet zo: je had niet-monotheïstische Israëlieten, maar die

werden juist aan alle kanten steeds vermaand. Die volgden niet echt de dienst die God had ingesteld. Is dat een herkenbare vraag?

Ja, de vraag is alleen: hoe marginaal waren ze? Was het heidendom, zoals in het Oude Testament aan de kaak gesteld, een zijspoor? Ik denk dat we ons daarin wel eens zouden kunnen vergissen. Percentueel gesproken zou de profetische Godsdienst zoals die door b.v. Jeremia werd voorgestaan, wel eens een minderheid hebben kunnen vormen, tegenover een staatsgodsdienst waarin van staatswege ook vriendelijke betrekkingen met andere goden werden onderhouden, voor alle zekerheid. Dat zeg ik op grond van binnenbijbelse gegevens, waar de toon tegenover het koningshuis, zoals bekend, tamelijk polemisch is. Die kritische toon van de profeten tegen het koningshuis en de gegevens in de historische boeken over de opvattingen, de praktijken van het koningshuis, zowel voor Noord-Israël als voor Zuid-Israël, geven daartoe aanleiding. Daarnaast ook de polemieken die in het boek Deuteronomium gevoerd wordt tegen afgodische praktijken. Die polemieken worden ingegeven door het feit dat het echt iets is dat bestreden moet worden. (. . .)

Hoe bijzonder was de godsdienst van Israël, als je die vergelijkt met die van de volkeren rondom Israël?

Als wetenschapper mag ik hierop niet antwoorden: „het bijzondere van Israël is dat God tot Israël gesproken heeft en niet tot Mesopotamië! „Dat valt buiten

datgene wat we wetenschappelijk kunnen waarnemen! Wat we wel kunnen waarnemen, zijn bepaalde specifieke kenmerken van de 'canonieke religie' zoals die in het Oude Testament tot ons is gekomen. Laat ik daar een voorbeeld van noemen: de nadruk die gelegd wordt op de kenbaarheid van Gods wil. Ik denk dan aan een tekst in Deuteronomium: 'nabij u is het woord, in uw mond en uw hart. Niet in de hemel en niet aan de overzijde van de zee'. Daarbij grijpt het boek Deuteronomium terug op een thematiek die we uit de Mesopotamische teksten goed kennen. Alleen wordt die thematiek daar op een andere manier gebruikt. Daar wordt gezegd: de kennis van de wil van de goden is, als het erop aankomt, voor de mensen onbereikbaar. Want de goden leven in de hemel, of in de onderwereld („aan de overzijde van de zee") en geen mens is ooit naar de hemel geklommen of naar de onderwereld afgedaald. Dat is, denk ik, een kenmerkend verschil dat er toe leidt, dat binnen het godsdienstige model (als ik dat zo mag uitdrukken) van het Oude Testament, de mens zijn volle verantwoordelijkheid behoudt. Daarom kan er b.v. ook zinvol over vergeving gesproken worden.

Terwijl in Mesopotamië dat niet zo is; de mens is eigenlijk al bij voorbaat geëxcuseerd. Hij kan, krachtens zijn conditie, die goddelijke wil eigenlijk niet kennen. Dat is een verschil dat ik zelf markant vind en dat mij aanspreekt." (. . .)

kaar, maar vormen een hecht samenwerkingsverband, op onze gemeenschappelijke basis: Gods Woord en de drie formulieren van enigheid".

Sprekersronde

De eerste praeses gaf ds J. Bouma, voorzitter van de commissie vrouw in het ambt, het woord om het commissierapport toe te lichten. Ds Bouma zei dat de commissie het rapport graag wil verdedigen, na eerst gehoord te hebben wat de vergadering over het rapport te zeggen heeft. Dan kon de commissie daarna ingaan op hetgeen naar voren werd gebracht. De vergadering stemde in met het verzoek van ds Bouma en besloot over te gaan tot een eerste sprekersronde.

De eerste spreker, ds J. H. Kamerbeek (regio Utrecht), zei namens zijn regio: „dat het door de commissie gemaakte rapport onvoldoende werd geacht voor besluitvorming op de LV. De door de commissie genoemde argumenten voor de vrouw in het diakenambt zijn te beperkt en onvoldoende. Verder zijn de conclusies te veel gegrond op vooronderstellingen. „Volgens de regio Utrecht moet het besluit nu niet genomen worden. Wel moet er verder over gestudeerd worden, maar dan wellicht in een ander verband dan de LV. Persoonlijk voegde hij eraan toe dat er niet altijd over de vrouw in het ambt gepraat moet worden, omdat er ook andere nuttige onderwerpen zijn, zoals: de prediking, de opleiding tot de dienst des Woords, onze contacten met andere kerken, en de vraag hoe wij de jeugd erbij kunnen houden.

Ds L. W. G. Blokhuis (regio Harderwijk) onderstreepte de woorden van ds Kamerbeek. Verder vroeg hij zich af waarom de commissie alleen maar naar de exegese van dr Holwerda had gekeken en niet naar bijvoorbeeld die van dr J. van Bruggen en ds C. de Boer. Zijn regio vond dat het schriftuurlijk niet verantwoord is om een vrouw in het diakenambt te hebben. Ds Blokhuis voegde er persoonlijk aan toe, dat volgens hem de commissie te eenzijdig samengesteld was, omdat alle commissieleden voor de vrouw in het ambt zijn. Hij vond dat niet representatief voor de Nederlands Gereformeerde kerken.

Volgens ds G. van Keulen (regio Harderwijk) gaat het voorstel van Eindhoven voorbij aan de normatieve openbaring van de Heilige Schrift. Het heil draagt namelijk ook een eschatologisch karakter en dat komt in dat stuk niet aan de orde.

Ds A. M. van Leeuwen (regio Enschede-Zwolle) stelde dat in die regio de zaak van de vrouw in het ambt niet in grote mate speelt. Hij haalde een punt uit de toespraak van ds H. de Jong op de Opbouwvergadering aan: het Nazireeërschap. „Het Nazireeërschap heeft een vrijwillig karakter, maar het betekende ook een afzien van dingen die wel geoorloofd waren in Israël. Als wij

Petra de Groot, Amstelveen

Landelijke Vergadering in Dronten

Nog geen besluit over vrouw in het diakenambt

Op de tweede zitting van de Landelijke Vergadering (LV) stond een belangrijke en controversiële zaak op het agendum: de vraag of het schriftuurlijk verantwoord is het diakenambt open te stellen voor de zusters in onze gemeenten.

Omdat er door tijdgebrek geen tweede sprekersronde plaats kon vinden, kon er afgelopen zaterdag nog geen voorstel in stemming worden genomen.

Ds J. C. Schaeffer, tweede praeses, opende de vergadering. Hij verving br. G. Alkema, die wegens een ernstige ziekte zich genoodzaakt had gezien zich voor alle verdere zittingen terug te trekken als moderamenlid. De LV besloot ds J. C. Schaeffer als eerste praeses aan te stellen, en een nieuwe stemming voor een tweede praeses te houden. Na drie stemmingen werd ds J. Bouma gekozen en benoemd.

Het openingswoord werd gehouden over Spreuken 3 : 1-8. Ds J. C. Schaeffer zei dat in dit gedeelte de opdracht en de belofte wordt gegeven om liefde en trouw te bewaren, niet alleen jegens de Here, maar ook ten opzichte van elkaar. „Trouw", zei hij, „is volhardende liefde. Liefde, die tegen een stootje kan en ook volhoudt bij meningsverschillen". „De afgevaardigden staan niet in een los-verband ten opzichte van el-

Foto: Jako Klamer

die lijn doortrekken naar onze kerken en de zaak van de vrouw in het ambt, moeten wij er voorlopig en vrijwillig van afzien", aldus Van Leeuwen.

Tegenstrijdig

Ds A. Koers (regio Alkmaar-Zaandam) noemde het commissierapport innerlijk tegenstrijdig, onvoldoende en vond dat er van vraagtekens uitroep-tekens gemaakt werden. „Er zijn negen kerken in de regio, één is voor de vrouw in het ambt, de andere acht wijzen het zondermeer af. De verschillende kerken vragen zich af of het wel goed is voor de eenheid onder ons en ten opzichte van andere kerken.”

Br. A. J. van Helden (regio Amsterdam-Haarlem) vertelde dat in deze regio twee van de zes kerken voor de vrouw in het ambt zijn, één legt zich erbij neer en drie zijn er in de meerderheid tegen.

Ds A. Beeftink (regio Kampen) haalde ds K. H. de Groot aan, die tijdens de Landelijke Vergadering in Enschede over de vrouw in het ambt had gezegd: „Wij komen dan op een weg die de andere kerkgenootschappen niet willen gaan”. Beeftink voegde eraan toe: „Ik denk dat het de Nederlands Gereformeerde kerken geen goed zou doen. Wij mogen best een eigentijdse kerk zijn, maar dan wel een bij de Schrift eigentijdse kerk”. Hij vertelde dat de Nederlands Gereformeerde Kerk van IJsselmuiden blij was geweest met de conclusie van het meerderheidsrapport van de LV Enschede: „... dat Christus en ook de apostelen ons zo niet zijn voorgedaan.”

Br. P. Hellinga was een andere mening toegedaan. Hij merkte op: „dat wij rekening moeten houden met de plaatselijke situatie en elkaar daarbij een bepaalde mate van christelijke vrijheid moeten toestaan”. Ook ds K. Muller (regio Noord) stelde namens zijn regio dat we elkaar landelijk in deze zaak vrij moeten laten.

Ambt

Na de eerste sprekersronde kreeg de commissie de gelegenheid om te reageren op datgene wat over hun rapport gezegd was.

Ds J. Bouma: „In de eerste plaats wil ik een misverstand uit de weg ruimen. Ds Blokhuis stelde dat de commissie te eenzijdig is samengesteld. Dat is niet zo; toen we begonnen waren we niet eensluidend. Maar tijdens de vergaderingen zijn wij al discussiërend tot een tamelijk eensluidende conclusie gekomen”.

Over de aanklacht dat het rapport onvoldoende is, zei hij: „Het is een summary, beperkt, maar geen mager rapport. De vraag is: welke status mogen de zusters hebben, die in de gemeente een taak te vervullen hebben. Wij willen het zo ruim mogelijk maken voor de zusters, om dienst te doen in de gemeente. Een ambts-theologie is verre van ons. Het enige wat wij duidelijk willen maken was dat er verschil is tussen dienst en ambt. Het ambt is het jasje van de dienaar, die publiekelijk geroepen, bevestigd en erkend is als dienaar van Christus. De drijfveer van de commissie is geweest: de liefde tot de Here, zodat de zusters van de gemeente ook in Zijn dienst bezig kunnen zijn. Wij moeten ons laten besnijden door het Woord van de Here”.

Volgens ds Bouma horen de diakenen ook thuis op de kerkeraad: „Dienstbetoon is een zaak van de gemeente, van de kerkeraad. Daarom hoort het diakonaat thuis op de kerkeraadstafel. Een vorm van meeregeren in eigenheid.”

Honorering

Na de reactie van de commissieleden werd overgegaan op een ander onderwerp: de honorering van de predikanten. Br. J. Kooiman lichtte het rapport van zijn commissie toe: „het in het rapport gestelde minimum wordt niet bedoeld als advies, maar uitsluitend als

een strikt minimum honorering. Het minimum moet niet als een norm beschouwd worden en moet ook niet als zodanig fungeren. Het is alleen een advies voor die gemeenten die willen gaan beroepen en dan moeten weten wat het minimum is dat nodig is voor levensonderhoud”.

Na stemming werd besloten het commissierapport met de toevoeging: 'niet als norm, maar duidelijk als minimum, onder toezicht van de regio te hanteren' aan te nemen.

De volgende zitting van de Landelijke Vergadering in Dronten is D.V. op zaterdag 28 mei. Er wordt dan in ieder geval een tweede inhoudelijke sprekersronde gehouden over de vrouw in het diakenambt. Waarschijnlijk zullen er dan meer voorstellen worden gedaan over de besluitvorming in deze zaak.

De redactie ontving

Ds. H. G. de Graaff, Zalving met de Heilige Geest. 74 blz., f12,75; serie: Pasmunt; uitg. De Groot Goudriaan, Kampen.

Ds. H. Veldhuizen, Vrije groepen, evangelische bewegingen en de kerk. Referaat reeks. 128 blz., f19,90; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Informatieboekje voor de Nederlands Gereformeerde Kerken 1988, onder redactie van ds K. H. de Groot. 208 blz., f13,50; uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Johannes Calvijn, Verklaring van de bijbel, de profeet Jesaja, deel 4, hoofdstuk 48-66. 423 blz., f79,-; uitg. De Groot-Goudriaan, Kampen.

J. F. Arends, Funktionering als ouderling onder de druk van de voortgaande secularisatie. Referaat, gehouden op de ouderlingenconferentie van de Ned. Geref. Kerken van de provincies Flevoland, Gelderland en Overijssel, te Wezep, op 26 september 1987. 24 blz., f3,90 (inkl. verzendkosten); te bestellen door overmaking op rek. 69.20.60.316 t.n.v. C. en E. J. van Baardewijk, Wezep.

Ds C. G. Bos, De bejaarde: ons een zorg! Over bejaard worden en bejaard zijn. Pastoraal perspectief. 80 blz., f9,75; uitg. Oosterbaan en Le Cointre, Goes.

Toon Vanhuysse, Wat Rome leert aan de bijbel getoetst. 94 blz., f8,95; uitg. Stichting tot bevordering van de Evangelieverkondiging in België, Sint Lambertusstraat 16, 2600 Berchem-Antwerpen.

Ds W. Glashouwer, Het geheim van het Woord. Kernwoorden uit het Johannesevangelie. 160 blz., f22,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Transponeren; homiletische handreiking 2; onder red. van C. den Boer, A. v. Brummelen, K. Exalto; 102 blz., f22,50; uitg. J. H. Kok, Kampen.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk/Chr. Geref. Kerk van Lelystad

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds J. van Mulligen, Chr. Geref. predikant van Amsterdam.

Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk (NGJ)

... en met heel je verstand"

Dat is het thema voor de Jeugddag van de Nederlands Gereformeerde kerken, welke traditiegetrouw op Hemelvaartsdag 12 mei gehouden wordt.

Voor veel mensen zijn geloof en verstand niet te combineren: of je gelooft, of je denkt na. Geloven is voor domme mensen. Om te geloven moet je je verstand uitschakelen. Andere mensen vinden dat geloof en verstand wel met elkaar te maken hebben, maar dat het verstand vaak een veel te grote rol speelt in het geloof. Zij pleiten voor meer gevoel in het geloof. Toch is er het gebod om de HERE ook met ons verstand lief te hebben. Hoe doe je dat dan?

Op deze vragen zal worden ingegaan door ds J. Plantinga uit St. Jansklooster, die 's morgens een toespraak zal houden onder het motto „Gebruik je verstand”. 's Middags zal ds H. de Jong uit Amsterdam spreken over „Het warme verstand”. Naast deze toespraken is er veel plaats ingeruimd voor ontmoeting, muziek en samenzang. Zowel 's morgens als 's middags zal de groep „New Land” uit Emmeloord optreden.

Verder zal de landelijke aktie „Samen sparen voor de Hongaren” worden afgesloten, waarna een nieuw project wordt bekendgemaakt.

De dag wordt gehouden in de Ned. Geref. Tabernakelkerk, Waalstraat 2 te Apeldoorn. Aanvang 10.30 uur.

De toegangsprijs bedraagt f5,-. Koffie en broodjes zijn verkrijgbaar. Voor meer informatie: tel. 055-664609.

Op kamers in Zwolle

Ga je studeren in Zwolle en je zoekt daar een kamer?

Dan kan de Stichting Diakonale Jeugdhuisvesting Zwolle (SDJZ) je misschien aan woonruimte helpen.

De Stichting is opgericht door de Chr. Geref. Kerk en de Ned. Geref. Kerk (II) te Zwolle.

Zij beheert een studentenhuus waar plaats is voor 14 studenten en 2 hoofdbewoners.

Je woont zelfstandig, maar je behoort wel tot een christelijke woongemeenschap!

De kamers van dit huis worden aangeboden voor de duur van 1 of 2 jaar. Vraag een informatie/aanmeldingsformulier aan bij: Secretariaat SDJZ, Staatsmanlaan 23, 8014 TW Zwolle.

Stichting voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk

Sinds begin van dit jaar heeft de Stichting een nieuwe penningmeester: de heer J. Smit, Oleanderlaan 23, 8024 XC Zwolle. In het jaarverslag 1987 werd dat vermeld. Helaas is er een verkeerd telefoonnummer in terecht gekomen. Het moet zijn: 038-531371.

Op kamers in Groningen

„Het Bruggehoofd” is een huis dat nauw verbonden is aan de Ned. Geref. Tehuisgemeente in Groningen. Er vinden allerlei activiteiten plaats en er wonen zeven studenten. Voor de duur van telkens één jaar worden vier kamers verhuurd aan jongeren, die voor het eerste jaar in Groningen zijn. Op deze manier kunnen ze gemakkelijk kennismaken met de stad en de Tehuisgemeente, om zo rustig te wennen aan kamerbewoning en om kontakten te kunnen leggen. De andere kamers worden bewoond door een vaste kern van drie oudere jaars studenten. De bedoeling is om samen een christelijke woongroep te vormen.

Als dit jou iets lijkt, kun je je tot 1 juni opgeven bij een van de vaste bewoners (Matthijs Jellema, Theo Gerkema en Mary Velthoen).

Adres: Oosterhaven 12, 9723 AP, tel. 050-141390.

Uit breder kring

Vakantie-bericht

Voor de 14e keer wordt er een vakantiekonferentie voor aanstaande studenten georganiseerd door de christelijke studentengroepen. Zowel (toekomstige) universitaire als HBO-studenten zijn welkom.

De konferentie wordt gehouden van 29 juli tot 6 augustus in Baambrugge.

Het thema van de konferentie is *Studenten! Weet jij wat je te wachten staat?*

We willen met elkaar nadenken wat er zoal op je af komt als christen-student, want dat kan wel eens meer zijn dan je verwacht.

De prijs van deze 9-daagse konferentie is f180,-. Voor meer informatie kun je terecht bij het IFES/SCS kantoor, NZ-Voorburgwal 96, 1012 SG Amsterdam (020-257141) of bij Netty Buijs, tel. 010-4130734. Bij deze adressen kun je ook een folder aanvragen.

KOLOFON

Redactie

Drs H. Algra
T. Hoekstra
Drs H. de Jong
Drs P. J. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds K. Muller
Ds E. R. Postma
M. J. F. van der Wal

Adres van de redactie:

Ds K. Muller, Oude Veenscheiding 15, 8446 LC Heerenveen, Tel. 05130-20476.

Kerknieuws/Uit breder kring:

M. J. F. van der Wal, Brugakker 60-17, 3704 RA Zeist. Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie:

Postbus 84, 3956 ZS Leersum. Tel. 03434-54288. Gironummer 404945 t.n.v. Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging:

Aanmelding door overschrijving van min. f25,-contributie.

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs:

(bij vooruitbetaling):
f52,- per jaar of f28,- per half jaar. Voor studenten f42,- per jaar. Buitenland f74,- per jaar of f99,- per luchtpost.

Advertentieprijs:

50 ct. per mm. Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”, Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist. Tel. 03404-22452. Postbus 244, 3700 AE Zeist.

Gevraagd

hulp voor dag en nacht m/v

met enige verpleegkundige ervaring bij gehandicapt bejaard echtpaar (N.G.K.) die wonen in een serviceflat met extra woonruimte.

Graag uw reacties aan fam. Bos, Marco-nieflat 67, 2161 CE Lisse, tel. 02521-13743.

De Ned. Geref. Kerk van Maastricht vraagt

preekvoorziening

voor 31 juli en 14 aug. 1988.

Gaarne telefonische reacties
043-211375 of 438396.

HONGARIJE JONGERENREIS

Welke avontuurlijke jongeren van 18 jr. gaan met ons mee naar Hongarije? We hebben een zeer afwisselend programma met o.a. bezoeken aan Hongaren.

Bel snel of schrijf St. Oost Europa Kontakt, Postbus 233, 6880 AE Velp, tel. 085-649908.

Kent u de grootste nood van mensen? Weet u de oplossing?

Er is enige moed voor nodig

om te beweren dat honger, armoede en oorlog niet de grootste bedreigingen in de wereld vormen.

Afschuwelijke problemen waar we iets aan moeten doen. Maar de grootste tragiek van miljoenen is dat ze - vaak onwetend - buiten God leven en daardoor dreigen verloren te gaan. Daar moeten we zéker iets aan doen.

Is er een oplossing?

Jazeker: de Bijbel uitleggen, van de Here Jezus vertellen. CMP voegt aan het bestaande werk van zending en evangelisatie een extra hulpmiddel toe waarmee we miljoenen mensen tegelijk bereiken. Onder het motto 3xM = More Message in the Media, gebruiken we de moderne massamedia om de Blijde Boodschap te verkondigen.

Interkerkelijk en bijbelgetrouw

Stichting CMP ontwikkelt en stimuleert wereldwijd evangelieverkondiging via radio en tv. Soms is dat pionierswerk, soms ondersteuning van bestaand werk door kerken of gemeenten. Vele tienduizenden christenen uit allerlei verschillende kerken steunen ons werk.

Wilt u er meer van weten?
Stuur bijgaande bon op!

CMP STEUNT O.A. PROJECTEN IN:

CHINA
400 miljoen chinese kinderen kunnen van de Here Jezus horen

PERU
De Blijde Boodschap in afgelegen bergdorpen

SWAZILAND
In de oerwouden klinkt het Evangelie

ITALIË
De boodschap van Hoop in de krottenwijken van Turijn

BELGIË
Initiatief voor christelijke tv programma's

NEDERLAND
Steun aan christenen in de lokale omroepen

HIERLANGS UITKNIPPEN EN OPSTUREN

BON

 voor informatie

Ja, stuur mij vrijblijvend de boeiende informatie over het bijzondere zendings- en evangelisatiewerk van CMP en de nieuwe mogelijkheden.

NAAM: _____

ADRES: _____

POSTCODE: _____

PLAATS: _____

Deze bon kunt u zonder postzegel versturen als u adresseert:

CMP Antwoordnummer 1138
1200 VB Hilversum

Er ligt een pakket voor u klaar

Als u bijgaande bon opstuurt, ontvangt u een boeiend informatiepakket.

Dan leest u alles over het zegenrijke werk van stichting CMP en de nieuwe mogelijkheden.

U zult er verrast over zijn.

Vul de bon even in en verstuur hem.

Doe het vandaag nog.

U hebt geen postzegel nodig.

STUUR DE BON OP

Direkte steun is ook welkom op

GIRO 1144 of **BANKREK. 67.57.64.998**

Hartelijk dank!

3xM

CHRISTELIJKE MEDIA PROJECTEN

OUDE AMERSFOORTSEWEG 79A

1213 AC HILVERSUM - TEL. 035 - 882405